

Verborgen schat opent nieuw hoofdstuk in Edamse cultuur

De wederopstanding van De Librije

In deze rubriek brengen we een ode aan 'Cultuurbewakers'. Ontdek unieke ambachten, tradities en passies die met uitsterven worden bedreigd. Ontmoet mensen die zich vol overgave wijden aan het behoud van cultureel erfgoed. Laat je inspireren door het enthousiasme en doorzettingsvermogen van onze cultuurbewakers.

Verba volant, scripta manent leest een plaquette tussen de met leer gebonden boeken in het studielokaal van De Librije. Woorden vervliegen, het geschrevene blijft. In 1538 – ruim 130 jaar na de opening van de Grote Kerk in Edam – werd het zuidelijk portaal aan het immense laatgotische bouwwerk toegevoegd. Hier studeerden aanvankelijk monniken uit het nabijgelegen klooster, waarna het gebouw werd omgedoopt tot een Latijnse school voor eliteaire jongens. Dit prachtige onderkomen herbergt een schat aan literatuur, verhalen en mysteries. Robert Lammers heeft het tot zijn missie gemaakt om historie en heden met elkaar te verweven. Mede dankzij zijn inzet zijn de historische ruimtes opnieuw toegankelijk voor het publiek.

Lammers is inmiddels goed bekend met de kamers grenzend aan de kolossale kerkzaal, die zo lang leeg stonden. „De Grote Kerk daartoe naar schatting uit 1405,” zegt hij, terwijl hij het smalle trappetje naar De Librije opklautert. „Zeker weten doen we het niet, daar is onderzoek voor nodig, maar we zitten er waarschijnlijk niet ver naast,” concludeert hij. De stenen trap, met glas-inloodraampjes aan de zijkanten en een dik touw om je aan vast te houden, ademt historie. Boven vervolgt Robert: „In deze ruimte ontvangen we tegenwoordig bezoekers voor rondleidingen door De Librije en de Latijnse school. Daar is het allemaal mee begonnen,” zegt hij, wijzend naar een zuil met portretten van Griekse wijsgeren Aristoteles, Plato, So-

crates en de Romein Cicero: „Woorden vervliegen, het geschrevene blijft.”

„De oorsprong van De Librije gaat terug naar 1538, toen het zuidelijke portaal aan de toen geheten Sint-Nicolaaskerk werd toegevoegd als studieplek voor monniken uit het nabijgelegen klooster,” legt Lammers uit. „Met de Reformatie in 1572 veranderde Edam van een katholieke naar een protestantse stad, wat ook het gebruik van de kerk en De Librije beïnvloedde. Nog vóór de Reformatie werd een groot deel van de oorspronkelijke collectie van 560 boeken veiliggesteld. Deze 400 boeken, voornamelijk religieuze werken, vonden uiteindelijk hun weg naar de bibliotheek van de Leidse universiteit.”

Verborgen schat

De resterende 160 boeken, die een mix van religieuze en seculiere werken omvatten, hebben de tand des tijds ternauwernood doorstaan. „Die deecollectie is pas in 1935 overgebracht naar de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag,” vertelt Lammers. „Ruim honderd jaar daarvoor ontdekte een nieuwsgierige theologiestudent, genaamd Kohlbrugge, de boekencollectie onder erbarmelijke condities. Al jarenlang lagen de prachtige leren boeken ongezien in deze ruimtes, blootgesteld aan stof, vocht, schimmels, ongedierte en temperatuurschommelingen. Kohlbrugge lichtte de gemeenteraad van Edam in over zijn vondst en kreeg als dank twee boeken uit de collectie, die momenteel in De Librije te bewonde-

1585, bood onderwijs aan intelligente jongens uit welgestelde families. „Het was een eliteaire instelling,” zegt Lammers. „Je moest intelligent zijn, en je ouders moesten vermogend zijn. Destijds waren dat de voorwaarden om in aanmerking te komen voor een plekje in de Latijnse schoolbanken. Leerlingen werden daar voorbereid op een vervolgstudie aan de universiteit. De gedachte erachter was om de toekomstige toplaag van de samenleving op te leiden.” De Latijnse School van Edam functioneerde tot het begin van de 19e eeuw, toen een nieuwe onderwijswet de structuur van het schoolstelsel veranderde.

Heropening en restauratie

Na vijf jaar intensief werk heropende De Librije in 2022 haar deuren. „Het idee voor dit initiatief leefde al een tijdje,” vertelt Lammers. „Maar in 2020, toen mijn termijn in het bestuur van het Edams Museum erop zat, vond ik het een mooi moment om me op dit project te storten. Samen met een gemotiveerd team ben ik aan de slag gegaan met deze enorme uitdaging, met als missie deze waardevolle geschiedenis toegankelijk te maken voor het publiek.”

“

We willen niet alleen rondleidingen geven, maar ook scholen betrekken en projecten opzetten rondom de prachtige boekencollectie”

De restauratie van de Librije-kamers werd uitgevoerd door vakmensen die ook verantwoordelijk zijn voor het onderhoud van de kerk. „Alles wat we konden behouden, hebben we behouden. Op sommige plekken had het plafond bijvoorbeeld nieuwe balken nodig. Daar hebben we zoveel mogelijk geprobeerd materialen te gebruiken die op het origineel lijken.” Het resultaat is verblijvend. Het onderkomen be-

staat uit drie prachtige kamers die bezoekers meevoeren in de rijke historie van De Librije en de Latijnse School.

De heropening was het resultaat van een nauwe samenwerking tussen verschillende stichtingen. „De Stichting Kerkelijke Monumenten Edam (SKME) beheert het kerkegebouw en faciliteerde de ruimte, terwijl het Edams Museum de inhoudelijke invulling verzorgde en Oud Edam zorgde voor historisch onderzoek en archiefmateriaal. De samenwerking tussen deze organisaties heeft dit project mogelijk gemaakt,” zegt Lammers.

Een blik op de toekomst

Met de heropening van De Librije is er een brug geslagen tussen het verleden en de toekomst. „We willen niet alleen rondleidingen geven, maar ook scholen betrekken en projecten opzetten rondom de prachtige boekencollectie,” zegt Lammers. „Het is belangrijk om het gedachtegoed van vroeger te blijven verspreiden en te delen met de volgende generaties. Bovendien is het behoud van historische gebouwen zoals De Librije essentieel voor de identiteit van Edam. Het toont aan hoe belangrijk Edam was, zowel economisch als cultureel. Het behoud van deze gebouwen helpt ons om de rijke geschiedenis te begrijpen en te waarderen.”

Robert Lammers sluit af met een oproep aan de gemeenschap: „Kom en ontdek de schatten van De Librije. Leer over de lokale historie en de verhalen die hier bewaard worden. Het is een unieke kans om een belangrijk deel van ons cultureel erfgoed te ervaren.”

Met de heropening van de Librije wordt een verloren stukje geschiedenis hersteld en een nieuw hoofdstuk toegevoegd aan het culturele verhaal van Edam. Dankzij de inspanningen van mensen zoals Robert Lammers kunnen toekomstige generaties genieten van deze waardevolle erfenis. De Librije en de Latijnse school zijn niet alleen een herinnering aan het verleden, maar ook een inspiratiebron voor de toekomst.

De boekencollectie vertegenwoordigt niet alleen een schat aan literatuur, maar ook aanzienlijke zeldzaamheids-waarde. „Het is de zeldzaamheid die de boeken hun waarde geeft. Het topstuk uit de collectie is het zogenaamde Huisboek van Bullinger, een werk van de Zwitserse hervormer uit het midden van de 16e eeuw.” Bijna alle boeken uit de Librije-collectie zijn gedigitaliseerd en te lezen op de website van de KB. „In fysieke vorm zijn ze toegankelijk in Den Haag, waar ze onder de juiste omstandigheden worden bewaard.” Met werken van niet alleen Cicero, Bullinger en Plato, maar ook Julius Caesar, is de collectie op z'n zachtest gezegd indrukwekkend.

Een Latijnse school voor de elite

De Latijnse School, opgericht in